

Міністерство освіти і науки України
Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету
Кафедра менеджменту, економіки та права

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника академії
навчальної та наукової роботи
_____ Д.М. Обідін
31 серпня 2015 року

3

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПП 1.3.1. Правознавство

напрямок підготовки 6.030601 «Менеджмент»

факультет менеджменту

Кіровоград – 2015 рік

Робоча програма «Правознавство» для курсантів/слухачів за напрямом підготовки 6.030601 «Менеджмент». 31 серпня 2015 року – 22 с.

Розробник: Єрмоленко-Князева Л.С., доцент кафедри менеджменту, економіки та права, к.ю.н.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри менеджменту, економіки та права.
Протокол від 31 серпня 2015 року № 1.

Завідувач кафедри менеджменту та
економіки _____

А.В. Залевський

31 серпня 2015 року

Схвалено методичною радою факультету менеджменту за напрямом підготовки 6.030601 «Менеджмент».
Протокол від 31 серпня 2015 року № 1.

31 серпня 2015 року

Голова _____

А.В. Залевський

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 2	Галузь знань 0306 «Менеджмент і адміністрування»	За вибором	
Змістових модулів - 2	Напрямок підготовки 6.030601 «Менеджмент»	2-й	2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання «Дослідження прав і свобод громадян України із використанням базових положень галузевих юридичних дисциплін»		Семестр	
Загальна кількість годин - 72		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 3 самостійної роботи студента - 2		Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції
	18 год.		4 год.
	Практичні		
	24 год.		2 год.
	Самостійна робота		
	30 год.		66 год.
Вид контролю: диференційований залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять та самостійної і індивідуальної роботи до загальної кількості годин:

для денної форми навчання – 0,58; 0,41; 0,09

для заочної форми навчання – 0,08; 0,91

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни полягає у формуванні знань у курсантів/слухачів щодо поняття, ознак, походження та форм держави, поняття, принципів і функцій права, норм права та інших соціальних норм, системи права і системи законодавства, розкриття суті правових відносин, правопорушення і юридичної відповідальності. Крім того, курс “Правознавство” має на меті дати курсантам/слухачам знання з найважливіших правових інститутів таких галузей права як конституційне право, цивільне право, сімейне право, трудове право та кримінальне право, що є необхідним для формування у курсантів/слухачів – які не є юристами цілісного і системного уявлення про таке соціальне явище як право. Підвищити загальний рівень освіченості й сформувати юридичне мислення, сприяти розвитку правової свідомості і правової культури.

Основним завданням дисципліни – забезпечити оволодіння системою знань про державу і право, основними термінами та поняттями;

- сприяти формуванню вмінь і навичок роботи з текстами Конституції України, Цивільного Кодексу України, Кримінального Кодексу України, Сімейного Кодексу України, Кодексу законів про працю України з метою правильної реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, а також кваліфікація різних видів правопорушень;
- навчитись вміню правильно застосовувати на практиці норми різних галузей права та вирішувати завдання з основ конституційного, цивільного, кримінального, сімейного, трудового права;
- сформувати та підвищити у курсантів/слухачів рівень правових знань та правової культури.

У результаті вивчення навчальної дисципліни курсант/слухач повинен

знати:

- основи теорії держави і права;
- основи поняття законності і правопорядку;
- основні види правопорушень;
- основні види юридичної відповідальності;
- основи цивільного права;
- основи зобов'язального права;
- основи сімейного права;
- основи трудового права;
- основи адміністративного права;
- основи кримінального права

вміти:

- відбирати, систематизувати й аналізувати необхідну інформацію;
- здійснювати пошук необхідної інформації засобами Інтернет;
- систематизувати, аналізувати та оформлювати інформацію у вигляді тез та рефератів;
- складати доповідь за результатами пошуку;
- проводити презентацію та публічний виступ.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи теорії держави і права. Основи цивільного та сімейного права

Тема 1. Основи теорії держави. Загальне поняття права. Норми права.

Основні теорії походження держави і права. Поняття й ознаки держави. Поняття функцій держави. Внутрішні й зовнішні функції держави. Класифікація держав за їхньою ознакою (форми правління, державного устрою, політичні режими). Держави, які існували на території України. Державний механізм. Державний апарат. Правова держава: поняття та її ознаки, шляхи формування правової держави в Україні.

Основні значення терміна «право». Право у загально соціальному розумінні. Право як об'єктивна категорія, його поняття та співвідношення з іншими основними видами соціальних норм. Основні ознаки, властивості, характерні риси права. Зв'язок права і держави. Взаємодія правових техніко-технологічних норм у сфері торговельно-економічної діяльності. Суб'єктивне право та його співвідношення з правом в об'єктивному розумінні.

Поняття та основні ознаки, що характеризують норми права. Структура правової норми: диспозиція, гіпотеза, санкція. Співвідношення структури норм права та структурних частин нормативного акта.

Класифікація норм права та їхніх елементів: за суб'єктами, що їх ступенем визначеності і способом вираження правил поведінки; правовою природою тощо.

Тема 2. Джерела права. Система права. Реалізації права.

Поняття джерела права, його різні значення. Система джерел (форм) права. Нормативні акти як джерела права та їхня система. Закон як основне джерело права у правовій державі, підзаконні нормативні акти.

Межі дії нормативних актів. Дія нормативного акта у часі; порядок набрання чинності актом; зворотна сила закону. Дія нормативного акта у просторі; екстериторіальність. Дія нормативного акта за колом осіб; імунітет та його різновиди.

Систематизація законодавства: поняття, форми.

Поняття системи права. Поняття галузі права. Предмет, метод та юридичний режим регулювання як класифікаційні підстави галузевої систематизації правових норм. Основні галузі права та загальна характеристика їхнього змісту та джерел: конституційне, цивільне, трудове, адміністративне, фінансове, сімейне, земельне, кримінальне, цивільне процесуальне, арбітражне процесуальне, кримінально-процесуальне, кримінально-виконавче.

Система права та система законодавства, комплексні галузі права. Підгалузі права та правові інститути. Правотворення як процес самоорганізації права.

Поняття, форми та способи реалізації норм права. Взаємозв'язок норми права та правовідносини. Поняття та структура (елементи) правовідносин: учасники, їхні суб'єктивні права та обов'язки, об'єкт правовідносин. Юридичні факти.

Застосування права як форма його реалізації. Стадії процесу застосування норм права.

Поняття тлумачення норм права. Види і способи тлумачення права.

Тема 3. Поняття законності і правопорядку. Правопорушення та юридична відповідальність. Поняття цивільного права та цивільно-правових відносин.

Поняття законності, правопорядку, суспільного порядку та дисципліни. Гарантії законності.

Правова культура: зв'язок із загальною культурою. Види правової культури. Професійна правова культура спеціалістів торговельно-економічного профілю.

Правомірна поведінка і правопорушення. Правопорушення як підстави юридичної відповідальності. Склад правопорушення, зміст його елементів. Види правопорушень. Загальне поняття юридичної відповідальності. Мета і принципи юридичної відповідальності. Основні види юридичної відповідальності. Поняття цивільного права. Цивільно-правові відносини: майнові відносини, особисті немайнові відносини. Метод цивільно-правового регулювання. Об'єкти цивільно-правових відносин. Джерела та система цивільного права. Відносини власності: поняття та зміст права власності. Види форм власності.

Тема 4. Суб'єкти цивільного права. Цивільно-правові угоди (правочини).

Представництво в цивільному праві Суб'єкти цивільного права. Громадяни (фізичні особи), їхні основні юридичні властивості як суб'єктів цивільно-правових відносин. Поняття і зміст цивільно-правової правоздатності і дієздатності громадян: повна, неповна, часткова. Обмеження дієздатності. Визнання громадянина недієздатним. Спеціальна правосуб'єктність юридичних осіб. Органи юридичних осіб. Порядок виникнення, реорганізації та ліквідації юридичних осіб. Поняття та класифікація (види) угод. Умови дійсності цивільно-правових угод. Форма угод: усна та письмова, їхні різновиди. Правові аспекти додержання відповідної форми угоди. Визнання угоди недійсною та правові наслідки виконання недійсної угоди. Реституція та варіанти вирішення питання про її застосування. Застосування реституції до конкретних випадків порушення умов дійсності угод. Види недійсних угод. Поняття представництва. Сфера та межі дії представництва (представника). Підстави, за яких виникають повноваження з представництва. Доручення. Форма і строк доручення. Передоручення. Припинення доручення. Наслідки скасування доручення.

Тема 5. Зобов'язальне право. Основи сімейного права України.

Поняття цивільно-правового зобов'язання. Суб'єкт, предмет та підстави виникнення зобов'язань. Цивільно-правовий договір як підстава виникнення зобов'язань. Види зобов'язань (договорів). Процес (порядок) укладання договору. Загальні умови виконання зобов'язань. Способи забезпечення виконання зобов'язань: неустойка, застава, порука, завдаток, гарантія. Припинення зобов'язань, способи припинення зобов'язань. Поняття, підстави та умови відповідальності за порушення зобов'язань. Види цивільно-правової відповідальності. Загальна характеристика сімейного права як галузі права. Джерела, система та завдання сімейного права України. Порядок і умови укладання шлюбу. Особисті та майнові права і обов'язки подружжя. Припинення шлюбу. Недійсність шлюбу. Загальні положення. Особисті права та обов'язки батьків і дітей. Права батьків і дітей на майно. Аліментні обов'язки батьків і дітей та інших членів сім'ї і родичів. Усиновлення (удочеріння).

Змістовий модуль 2. Основи трудового, адміністративного та кримінального права

Тема 6. Характеристика трудових правовідносин. Поняття трудового права та трудових правовідносин. Характеристика суспільних відносин, що формують предмет трудового права України. Особливості методу трудового права України. Джерела трудового права. Колективний договір як джерело та інститут трудового права: поняття, зміст та порядок укладання. Поняття та умови трудового договору і порядок їхнього встановлення. Порядок укладення трудового договору; документи, необхідні для прийому на роботу. Форма трудового договору. Види трудових договорів; контракт як різновид трудового договору. Види (типологія) змін трудових правовідносин. Умови, за якими визначається характер змін трудового договору. Переведення працівника на іншу роботу. Переміщення працівника на інше робоче місце. Продовження роботи в нових істотно змінених умовах.

Тема 7. Припинення трудових правовідносин. Правове регулювання робочого часу і часу відпочинку. Поняття та класифікація підстав припинення трудового договору. Загальні підстави припинення трудового договору. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Розірвання трудового договору з ініціативи власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу. Розірвання трудового договору з ініціативи органів, що не є стороною договору. Порядок звільнення. Поняття робочого часу. Робочий день. Види робочого часу. Скорочений робочий час, неповний робочий час. Режим та облік робочого часу. Види режиму робочого часу. Види робочого тижня. Робота за змінами. Графік змінності. Ненормований робочий день. Робота в нічний час. Надурочні роботи. Поняття та види часу відпочинку. Щоденний та щотижневий відпочинок. Святкові і неробочі дні. Відпустки: поняття та їх види. Щорічні відпустки. Інші види відпусток.

Тема 8. Трудова дисципліна, дисциплінарна та матеріальна відповідальність. Правове регулювання трудових спорів Поняття та зміст трудової дисципліни. Трудова дисципліна, внутрішній трудовий розпорядок як особлива частина правопорядку. Нормативні акти, що регулюють внутрішній трудовий розпорядок і трудову. Основні обов'язки працівників. Стимулювання за трудовим правом. Заходи заохочення. Інші заходи стимулювання, переваги і пільги. Заохочення за особливі трудові заслуги. Дисциплінарна відповідальність. Система заходів впливу, що застосовується до порушників трудової дисципліни. Підстави дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарний проступок. Кваліфікація дисциплінарних проступків. Дисциплінарні стягнення. Порядок накладання дисциплінарних стягнень. Поняття підстави і умови матеріальної відповідальності працівників за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації. Відміна матеріальної відповідальності від майнової цивільно-правової відповідальності. Види матеріальної відповідальності та особливості їх застосування. Порядок визначення розміру шкоди і покриття шкоди, заподіяної працівником. Трудові спори: поняття і

класифікація. Комісії по трудових спорах: їхня організація та компетенція. Порядок розгляду трудових спорів у комісіях по трудових спорах. Порядок прийняття, оскарження та виконання рішення комісії по трудових спорах. Розгляд трудових спорів у суді. Справи, що підлягають безпосередньому розгляду в суді. Рішення органів по розгляду трудових спорів про поновлення працівника на роботі та розв'язанні інших, пов'язаних з ним питань. Колективні трудові спори та порядок їхньої вирішення.

Тема 9. Адміністративна відповідальність та інші заходи адміністративного примусу.
Загальне поняття кримінального права та кримінальної відповідальності Державне управління (здійснення виконавчої влади) як державно-правова категорія та його місце в системі соціального управління. Поняття адміністративно-правових відносин та адміністративного права. Адміністративний примус у системі методів державного управління. Адміністративно-деліктне право як підгалузь адміністративного права. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності. Підстави адміністративної відповідальності. Характеристика адміністративного правопорушення. Види адміністративних стягнень та їхній зміст. Система адміністративних правопорушень. Органи, що розглядають справи про адміністративні правопорушення. Адміністративні правопорушення в системі торгівлі і громадського харчування. Поняття, підстави і умови правомірності безпосереднього адміністративного примусу. Система та види заходів безпосереднього адміністративного примусу. Поняття і структура кримінального права. Підстави кримінальної відповідальності. Поняття злочину, характеристика складу злочину як його юридичного вираження. Об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона злочину. Обставини, що виключають суспільну небезпеку і протиправність діяння (необхідна оборона, крайня необхідність). Стадії розвитку умисного злочину. Співучасть у злочині. Покарання, його мета. Види покарань. Обставини, що пом'якшують відповідальність. Обставини, що обтяжують відповідальність. Особлива частина кримінального права. Класифікація злочинів.

Підсумковий контроль	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 2	35	8	12	-	4	15	33	2	-	-	-	31
Усього годин з дисципліни	72	18	24	-	7	30	72	4	2	-	-	66

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Основи теорії держави і права. Основи цивільного та сімейного права		
1	Тема 1. Основи теорії держави. Загальне поняття права. Норми права. 1.1. Основні теорії походження держави і права. 1.2. Поняття й ознаки держави. Зв'язок права і держави. 1.3. Суб'єктивне право та його співвідношення з правом в об'єктивному розумінні.	2
2	Тема 2. Джерела права. Система права. Реалізації права. 2.1. Поняття джерела права, його різні значення. 2.2. Система джерел (форм) права. 2.3. Предмет, метод та юридичний режим регулювання як класифікаційні підстави галузевої систематизації правових норм. 2.4. Система права та система законодавства, комплексні галузі права.	2
3	Тема 3. Поняття законності і правопорядку. Правопорушення та юридична відповідальність. Поняття цивільного права та цивільно-правових відносин. 3.1. Поняття законності, правопорядку, суспільного порядку та дисципліни. 3.2. Гарантії законності. 3.3. Основні види юридичної відповідальності. 3.4. Поняття цивільного права.	2
4	Тема 4. Суб'єкти цивільного права. Цивільно-правові угоди (правочини). Представництво в цивільному праві 4.1. Суб'єкти цивільного права. 4.2. Громадяни (фізичні особи), їхні основні юридичні властивості як суб'єктів цивільно-правових відносин. 4.3. Поняття та класифікація (види) угод. 4.4. Умови дійсності цивільно-правових угод.	2
5	Тема 5. Зобов'язальне право. Основи сімейного права України. 5.1. Поняття цивільно-правового зобов'язання. 5.2. Суб'єкт, предмет та підстави виникнення зобов'язань. 5.3. Загальна характеристика сімейного права як галузі права. 5.4. Джерела, система та завдання сімейного права України.	2
Змістовий модуль 2. Основи трудового, адміністративного та кримінального права		
6	Тема 6. Характеристика трудових правовідносин. 6.1. Поняття трудового права та трудових правовідносин. 6.2. Характеристика суспільних відносин, що формують предмет трудового права України. 6.3. Види трудових договорів; контракт як різновид трудового договору.	2
7	Тема 7. Припинення трудових правовідносин. Правове регулювання робочого часу і часу відпочинку. 7.1. Поняття та класифікація підстав припинення трудового договору. 7.2. Поняття робочого часу.	2

	7.3. Робочий день. 7.4. Види робочого часу.	
8	Тема 8. Трудова дисципліна, дисциплінарна та матеріальна відповідальність. Правове регулювання трудових спорів 8.1. Поняття та зміст трудової дисципліни. 8.2. Трудова дисципліна, внутрішній трудовий розпорядок як особлива частина правопорядку. 8.3. Трудові спори: поняття і класифікація. 8.4. Комісії по трудових спорах: їхня організація та компетенція.	2
9	Тема 9. Адміністративна відповідальність та інші заходи адміністративного примусу. Загальне поняття кримінального права та кримінальної відповідальності 9.1. Державне управління (здійснення виконавчої влади) як державно-правова категорія та його місце в системі соціального управління. 9.2. Система та види заходів безпосереднього адміністративного примусу. 9.3. Поняття і структура кримінального права. 9.4. Особлива частина кримінального права.	2

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Основи теорії держави і права. Основи цивільного та сімейного права		
1	Тема 1. Основи теорії держави. Загальне поняття права. Норми права. 1.1. Внутрішні й зовнішні функції держави. 1.2. Класифікація держав за їхньою ознакою (форми правління, державного устрою, політичні режими). 1.3. Правова держава: поняття та її ознаки, шляхи формування правової держави в Україні. 1.4. Взаємодія правових техніко-технологічних норм у сфері торговельно-економічної діяльності.	2
2	Тема 2. Джерела права. Система права. Реалізації права. 2.1. Закон як основне джерело права у правовій державі, підзаконні нормативні акти. 2.2. Систематизація законодавства: поняття, форми. 2.3. Застосування права як форма його реалізації. 2.4. Стадії процесу застосування норм права.	2
3	Тема 3. Поняття законності і правопорядку. Правопорушення та юридична відповідальність. Поняття цивільного права та цивільно-правових відносин. 3.1. Правова культура: зв'язок із загальною культурою. 3.2. Види правової культури. 3.3. Правомірна поведінка і правопорушення. 3.4. Цивільно-правові відносини: майнові відносини, особисті немайнові відносини.	2
4	Тема 4. Суб'єкти цивільного права. Цивільно-правові угоди (правочини). Представництво в цивільному праві	2

	4.1. Поняття і зміст цивільно-правової правоздатності і дієздатності громадян: повна, неповна, часткова. 4.2. Правові аспекти додержання відповідної форми угоди.	
5	Тема 5. Зобов'язальне право. Основи сімейного права України. 5.1. Цивільно-правовий договір як підстава виникнення зобов'язань. 5.2. Способи забезпечення виконання зобов'язань: неустойка, застава, порука, завдаток, гарантія. 5.3. Особисті та майнові права і обов'язки подружжя. 5.4. Особисті права та обов'язки батьків і дітей.	2
Змістовий модуль 2. Основи трудового, адміністративного та кримінального права		
6	Тема 6. Характеристика трудових правовідносин. 6.1. Особливості методу трудового права України. 6.2. Джерела трудового права. 6.3. Види (типологія) змін трудових правовідносин.	2
7	Тема 7. Припинення трудових правовідносин. Правове регулювання робочого часу і часу відпочинку. 7.1. Загальні підстави припинення трудового договору. 7.2. Скорочений робочий час, неповний робочий час. 7.3. Режим та облік робочого часу. Види режиму робочого часу.	2
8	Тема 8. Трудова дисципліна, дисциплінарна та матеріальна відповідальність. Правове регулювання трудових спорів. 8.1. Нормативні акти, що регулюють внутрішній трудовий розпорядок і трудову. 8.2. Основні обов'язки працівників. 8.3. Колективні трудові спори та порядок їхньої вирішення.	2
9	Тема 9. Адміністративна відповідальність та інші заходи адміністративного примусу. Загальне поняття кримінального права та кримінальної відповідальності 9.1. Поняття адміністративно-правових відносин та адміністративного права. 9.2. Поняття, підстави і умови правомірності безпосереднього адміністративного примусу. 9.3. Підстави кримінальної відповідальності. 9.4. Поняття злочину, характеристика складу злочину як його юридичного вираження.	2

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Основи теорії держави і права. Основи цивільного та сімейного права		
1	Тема 1. Основи теорії держави. Загальне поняття права. Норми права. 1.1. Держави, які існували на території України. Державний механізм. 1.2. Державний апарат. 1.3. Основні значення терміна «право». 1.4. Право у загально соціальному розумінні. 1.5. Право як об'єктивна категорія, його поняття та співвідношення з іншими основними видами соціальних норм. 1.6. Основні ознаки, властивості, характерні риси права.	3

	1.7. Поняття та основні ознаки, що характеризують норми права. 1.8. Структура правової норми: диспозиція, гіпотеза, санкція. 1.9. Співвідношення структури норм права та структурних частин нормативного акта. 1.10. Класифікація норм права та їхніх елементів: за суб'єктами, що їх ступенем визначеності і способом вираження правил поведінки; правовою природою тощо.	
2	Тема 2. Джерела права. Система права. Реалізації права. 2.1. Нормативні акти як джерела права та їхня система. 2.2. Межі дії нормативних актів. 2.3. Дія нормативного акта у часі; порядок набрання чинності актом; зворотна сила закону. Дія нормативного акта у просторі; екстериторіальність. Дія нормативного акта за колом осіб; імунітет та його різновиди. 2.4. Поняття системи права. Поняття галузі права. 2.5. Основні галузі права та загальна характеристика їхнього змісту та джерел: конституційне, цивільне, трудове, адміністративне, фінансове, сімейне, земельне, кримінальне, цивільне процесуальне, арбітражне процесуальне, кримінально-процесуальне, кримінально-виконавче. 2.6. Підгалузі права та правові інститути. Правотворення як процес самоорганізації права. 2.7. Поняття, форми та способи реалізації норм права. Взаємозв'язок норми права та правовідносини. 2.8. Поняття та структура (елементи) правовідносин: учасники, їхні суб'єктивні права та обов'язки, об'єкт правовідносин. 2.9. Юридичні факти. 2.10. Поняття тлумачення норм права. Види і способи тлумачення права.	3
3	Тема 3. Поняття законності і правопорядку. Правопорушення та юридична відповідальність. Поняття цивільного права та цивільно-правових відносин. 3.1. Професійна правова культура спеціалістів торговельно-економічного профілю. 3.2. Правопорушення як підстави юридичної відповідальності. 3.3. Склад правопорушення, зміст його елементів. 3.4. Види правопорушень. 3.5. Загальне поняття юридичної відповідальності. 3.6. Мета і принципи юридичної відповідальності. 3.7. Методи цивільно-правового регулювання. 3.8. Об'єкти цивільно-правових відносин. 3.9. Джерела та система цивільного права. 3.10. Відносини власності: поняття та зміст права власності. Види форм власності.	3
4	Тема 4. Суб'єкти цивільного права. Цивільно-правові угоди (правочини). Представництво в цивільному праві.	3

	4.1. Обмеження дієздатності. 4.2. Визнання громадянина недієздатним. 4.3. Спеціальна правосуб'єктність юридичних осіб. 4.4. Органи юридичних осіб. 4.5. Порядок виникнення, реорганізації та ліквідації юридичних осіб. 4.6. Форма угод: усна та письмова, їхні різновиди. 4.7. Визнання угоди недійсною та правові наслідки виконання недійсної угоди. Реституція та варіанти вирішення питання про її застосування. 4.8. Застосування реституції до конкретних випадків порушення умов дійсності угод. Види недійсних угод. 4.9. Поняття представництва. Сфера та межі дії представництва (представника). Підстави, за яких виникають повноваження з представництва. 4.10. Доручення. Форма і строк доручення. Передоручення. Припинення доручення. Наслідки скасування доручення.	
5	Тема 5. Зобов'язальне право. Основи сімейного права України. 5.1. Види зобов'язань (договорів). 5.2. Процес (порядок) укладання договору. 5.3. Загальні умови виконання зобов'язань. 5.4. Припинення зобов'язань, способи припинення зобов'язань. 5.5. Поняття, підстави та умови відповідальності за порушення зобов'язань. 5.6. Види цивільно-правової відповідальності. 5.7. Порядок і умови укладання шлюбу. Припинення шлюбу. Недійсність шлюбу. Загальні положення. 5.8. Права батьків і дітей на майно. 5.9. Аліментні обов'язки батьків і дітей та інших членів сім'ї і родичів. 5.10. Усиновлення (удочеріння).	3
Змістовий модуль 2. Основи трудового, адміністративного та кримінального права		
6	Тема 6. Характеристика трудових правовідносин.	3

	6.1. Колективний договір як джерело та інститут трудового права: поняття, зміст та порядок укладання. 6.2. Поняття та умови трудового договору і порядок їхнього встановлення. 6.3. Порядок укладення трудового договору; документи, необхідні для прийому на роботу. 6.4. Форма трудового договору. 6.5. Умови, за якими визначається характер змін трудового договору. 6.6. Переведення працівника на іншу роботу. 6.7. Переміщення працівника на інше робоче місце. 6.8. Продовження роботи в нових істотно змінених умовах. 6.9. Поняття заробітної плати. Види заробітної плати. 6.10. Поняття індивідуальних і колективних трудових спорів.	
7	Тема 7. Припинення трудових правовідносин. Правове регулювання робочого часу і часу відпочинку. 7.1. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника. 7.2. Розірвання трудового договору з ініціативи власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу. 7.3. Розірвання трудового договору з ініціативи органів, що не є стороною договору. 7.4. Порядок звільнення. 7.5. Види робочого тижня. 7.6. Робота за змінами. Графік змінності. 7.7. Ненормований робочий день. Робота в нічний час. Надурочні роботи. 7.8. Поняття та види часу відпочинку. Щоденний та щотижневий відпочинок. 7.9. Святкові і неробочі дні. 7.10. Відпустки: поняття та їх види. Щорічні відпустки. Інші види відпусток.	4
8	Тема 8. Трудова дисципліна, дисциплінарна та матеріальна	4

	відповідальність. Правове регулювання трудових спорів 8.1. Стимулювання за трудовим правом. Заходи заохочення. 8.2. Інші заходи стимулювання, переваги і пільги. Заохочення за особливі трудові заслуги. 8.3. Дисциплінарна відповідальність. Система заходів впливу, що застосовується до порушників трудової дисципліни. 8.4. Підстави дисциплінарної відповідальності. 8.5. Дисциплінарний проступок. Кваліфікація дисциплінарних проступків. Дисциплінарні стягнення. Порядок накладання дисциплінарних стягнень. 8.6. Поняття підстави і умови матеріальної відповідальності працівників за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації. 8.7. Відміна матеріальної відповідальності від майнової цивільно-правової відповідальності. 8.8. Види матеріальної відповідальності та особливості їх застосування. Порядок визначення розміру шкоди і покриття шкоди, заподіяної працівником. 8.9. Порядок прийняття, оскарження та виконання рішення комісії по трудових спорах. Розгляд трудових спорів у суді. 8.10. Справи, що підлягають безпосередньому розгляду в суді. Рішення органів по розгляду трудових спорів про поновлення працівника на роботі та розв'язанні інших, пов'язаних з ним питань.	
9	Тема 9. Адміністративна відповідальність та інші заходи адміністративного примусу. Загальне поняття кримінального права та кримінальної відповідальності 9.1. Адміністративний примус у системі методів державного управління. 9.2. Адміністративно-деліктне право як підгалузь адміністративного права. 9.3. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності. Підстави адміністративної відповідальності. 9.4. Характеристика адміністративного правопорушення. Види адміністративних стягнень та їхній зміст. 9.5. Система адміністративних правопорушень. 9.6. Органи, що розглядають справи про адміністративні правопорушення. 9.7. Адміністративні правопорушення в системі торгівлі і громадського харчування. Об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона злочину. 9.8. Обставини, що виключають суспільну небезпеку і протиправність діяння (необхідна оборона, крайня необхідність). 9.9. Стадії розвитку умисного злочину. Співучасть у злочині. 9.10. Покарання, його мета. Види покарань. Обставини, що пом'якшують відповідальність. Обставини, що обтяжують відповідальність. Класифікація злочинів.	4

8. Методи навчання

При вивченні курсу використовуються наступні методи навчання:

8.1. Аудиторні методи навчання:

8.1.1. Лекційні:

- ♦ конспектування лекцій;

8.1.2. Практичні:

- ♦ діагностування якості навчальної діяльності:

- за *груповими завданнями самостійної підготовки*:

- засвоєння знань лекційного матеріалу (експрес-контроль);

- опрацювання питань самостійної підготовки;

- за *індивідуальними завданнями самостійної підготовки (виконання домашньої контрольної роботи)*:

- аналіз ключових понять термінологічного словника з курсу;

- виконання індивідуальних завдань;

- реферування наукових статей з проблематики курсу;

- підготовка наукових робіт;

- ♦ проведення контрольних заходів (поточний, модульний, підсумковий контроль):

- діагностичне тестування;

- письмове опитування;

- розв'язання типових задач/ситуаційних вправ;

- рішення творчих завдань (нестандартних задач/ситуаційних вправ).

- ♦ поточне консультування з проблематики курсу.

8.2. Методи самостійної підготовки:

- ♦ опрацювання матеріалів з підготовки до лекційних занять;

- ♦ вивчення (опрацювання та конспектування) теоретичного навчального матеріалу для самостійної підготовки;

- ♦ аналіз ключових понять термінологічного словника з курсу;

- ♦ виконання індивідуальних завдань (аналітичних записок, оглядів, повідомлень, анотацій, аналізів, тематичних рефератів, розробка схем, моделей, структур тощо);

- ♦ участь в діяльності наукових гуртків і проблемних науково-дослідних груп профільного спрямування;

- ♦ участь у проведенні науково-дослідних робіт з проблематики курсу;

- ♦ реферування наукових статей з проблематики курсу;

- ♦ підготовка наукових робіт (доповідей, тез доповідей на конференцію, наукових статей, робіт на конкурс тощо);

- ♦ участь у науково-практичних конференціях, олімпіадах, конкурсах тощо.

- ♦ виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань/навчальних проектів;

- ♦ опрацювання матеріалів з підготовки до проведення контрольних робіт:

- тестових завдань;

- контрольних питань;

- типових задач/ ситуаційних вправ;

- творчих завдань (нестандартних задач/ситуаційних вправ).

9. Методи контролю

9.1. Контроль успішності та якості навчання здійснюється за допомогою рейтингової системи оцінювання, яка передбачає наступні контрольні заходи:

- поточний контроль (за темами);

- модульний (рубіжний) контроль (за модулями – одним чи кількома змістовними модулями (2 модульних контролі з дисципліни);

- підсумковий (семестровий) контроль (за навчальним курсом).

- ♦ Навчальні досягнення курсанта оцінюються за 100-бальною шкалою успішності на основі рівномірного розподілу балів за видами виконуваних робіт згідно зі структурою

залікових модулів навчальної діяльності за змістовними модулями курсу – модульно-заліковим планом (11а – для денної форми навчання, 11б – для заочної форми навчання).

9.2. Поточний контроль успішності навчання (за темами) здійснюється за всіма елементами залікових модулів (видами навчальної роботи), проводиться на практичних заняттях з відповідних тем дисципліни і передбачає виконання поточної контрольної роботи і діагностування якості навчальної діяльності за видами самостійної підготовки: контроль засвоєння знань за лекційним модулем і модулем самостійної роботи та перевірку домашньої індивідуально-творчої контрольної роботи за індивідуальним і науковим модулями навчальної діяльності курсанта.

♦ **Поточна оцінка успішності навчання** (за темами) визначається за 100-бальною шкалою як сума балів за виконання контрольних завдань для поточного контролю успішності (поточної контрольної роботи) – 40 балів і результатів діагностування якості самостійної підготовки – 60 балів (контроль знань за темою – 20 балів і домашня індивідуально-творча контрольна робота – 40 балів).

♦ Оцінка успішності навчання за змістовими модулями визначається за 100-бальною шкалою як середня поточних оцінок успішності навчання за темами, які складають даний змістовий модуль.

♦ Акумуляована модульна оцінка успішності навчання (бальна оцінка за модуль, за яким проводиться модульний контроль) визначається за 100-бальною шкалою як середня оцінок успішності навчання за змістовими модулями, які складають даний модуль/середня поточних оцінок успішності навчання за темами модуля.

♦ У випадку, якщо акумуляована модульна оцінка успішності навчання складає не менше 60% (60 балів), відповідний модуль за бажанням курсанта може бути зарахований автоматично, без проведення модульного контролю. В іншому випадку проводиться модульний контроль.

9.3. Підсумковий контроль успішності навчання (за курсом) проводиться на спеціально визначених практичних заняттях або організується іншим чином і передбачає проведення підсумкової контрольної роботи з урахуванням акумуляованої підсумкової оцінки успішності навчання.

♦ Контрольна підсумкова оцінка успішності навчання (за результатами проведення підсумкового контролю) визначається за 100-бальною шкалою як сума балів за виконання контрольних завдань для підсумкового контролю – 40 балів і 60% акумуляованої підсумкової оцінки успішності навчання – 60 балів.

♦ Залікова **підсумкова оцінка успішності навчання** визначається за 100-бальною шкалою як краща (з більшою кількістю балів) з акумуляованої чи контрольної підсумкових оцінок успішності навчання.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

10а) денна форма навчання

Змістові модулі (ЗМ)	Теми	Залікові модулі (ЗкМ) за видами робіт та розподіл балів, що присвоюються курсантам										за темами, модулями та загальнонавчальної діяльності курсанта Сума балів за видами
		Аудиторна робота				Самостійна підготовка (СРС)						
		ЗкМ1		ЗкМ2		ЗкМ3		ЗкМ4		ЗкМ5		
		Лекційні заняття		Практичні заняття		Самостійна робота		Індивідуальна робота		Наукова робота		
		Експрес-контроль знань лекційного матеріалу	Поточне діагностичне тестування	Поточне письмове опитування	Розв'язання типових задач/ситуаційних вправ	Опрацювання питань самостійної підготовки	Виконання творчих завдань (задач/вправ)	Термінологічний аналіз ключових понять	Виконання індивідуальних завдань	Реферування наукових статей/виконання ІНДЗ	Підготовка наукової роботи/виконання ІНДЗ	
ЗМ1	T1	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
	T2	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
	T3	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
	T4	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
	T5	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
Середня к-ть балів за модулем 1		10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
ЗМ2	T6	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
	T7	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
	T8	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
	T9	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
Середня к-ть балів за модулем 2		10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
Всього (загальна середня к-ть балів)		10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100
Підсумковий контроль												

10б) заочна форма навчання

Модулі	Змістові модулі, теми	Залікові модулі (ЗкМ) за видами робіт та розподіл балів, що присвоюються слухачам						за видами навчальної діяльності слухача заочної форми навчанняСума балів
		Аудиторна робота		Самостійна підготовка (СПС)				
		ЗкМ1	ЗкМ2	ЗкМ3, ЗкМ4, ЗкМ5				
		Лекційні заняття	Практичні заняття	Виконання модульної контрольної роботи				
1	1, 2 (1-5)	Оглядово-установочна лекція (відвідування, конспектування, активність, мислення, засвоєння)	Установочно-консультативне практичне заняття (відвідування, засвоєння)активність, мислення, записування,	Письмове опитування	Діагностичне тестування	Розв’язання типових задач/ситуаційних вправ	Виконання творчих завдань (задач/вправ)	50
2	3, 4 (6-9)	5	5	10	10	10	10	50
Всього балів		10	10	20	20	20	20	100
Підсумковий контроль								

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	відмінно	зараховано
82 - 89	B	добре	
75 - 81	C		
68 - 74	D	задовільно	
60 - 67	E		
35 - 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням

11. Методичне забезпечення

11.1. Опорний конспект лекцій та матеріали для самостійної підготовки з дисципліни.

11.2. Друкований та інтерактивний (електронний) комплекси навчально-методичного забезпечення дисципліни, які містять:

- навчальну програми дисципліни;
- робочу програми дисципліни,
- завдання для експрес-контролю якості засвоєння знань,
- термінологічний словник ключових понять з курсу,
- перелік індивідуальних завдань,
- тематику навчальних науково-дослідних проектів та комплекти контрольних питань,
- комплекти тестових завдань,
- комплекти типових задач і творчих завдань з дисципліни.

11.3. Комп'ютерні програми:

- текстовий процесор MS Word;
- табличний процесор MS Excel;
- пакет демонстраційної графіки MS Power Point;
- Web-браузери Internet Explorer, Mozilla Firefox, Opera;
- універсальна система перевірки знань "Конструктор тестів".

12. Рекомендована література

12.1. Базова

1. Кириченко В.М. Правознавство: Модульний курс. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 328 с.
2. Кравченко В.В., Савчук О.П. Правознавство: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2005. – 312 с.
3. Кравчук К.Г. Опорні конспекти з основ права: курс лекцій. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2005. – 312 с.
4. Логвінова М., Кафарський В. Основи правознавства: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 568 с.
5. Мельник П.В. Правознавство. - Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 409 с.
6. Основи держави та права України: Підручник/ За ред. проф. В.Л. Ортинського, проф. В.К. Гришука, М.А. Мацька. – К.: Знання, 2008. -583 с.
7. Основи правознавства: Навчальний посібник / За заг. ред. П.І. Гнатенко. – К.: Юридична книга, 2004. – 320 с.
8. Основи правознавства: Навчальний посібник / під заг. ред. В.П. Пастухова. – К.:Алерта, 2005. – 377 с.
9. Правознавство: Підручник / за ред. В.В. Копейчикова. – 7-е вид., стер. – К.:Юрінком Інтер, 2003. – 409 с.

12.2. Допоміжна

1. Агеева Е.А. Юридическая ответственность в государственном управлении. М. 1990.
2. Административное право Украины / Под общ. ред. С.В. Кивалова. – Х.: Одиссей, 2004. – 880 с.
3. Александров Ю.В., Клименко В.А. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник. – К.: МАУП, 2004. – 326 с.
4. Алексеев С.С. Теория государства и права: Учеб. Для юрид. вузов и факультетов. – М., 1997. – 457 с.
5. Балинська О.М., Гарасимів Т.З. Проблеми теорії і права: Навч.- метод. посібник. – Львів: Вид-во ЛьвДУВС, 2008. – 320 с.

6. Беленчук І. А. Адміністративне право України: Навчальний посібник. – К.: А.С.К., 2004 – 176 с.
7. Битяк Ю.П. Адміністративне право. – Х.: Консум, 2000. – 435 с.
8. Болотіна Н.Б. Трудове право України: Підручник. – К.: Знання, 2003. – 365 с.
9. Бондарєв Є.М., Бугай В.В. та ін. Цивільне та сімейне право України: Навчальний посібник/ за ред. В.В. Васильченка. – Донецьк, 2003. – 343 с.
10. Бурак В.Я. Трудові спори: порядок їх вирішення в Україні. – К.: Знання, 2003. – 279 с.
11. Гришук В.К. Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посіб. для студентів юрид.фак.вищ.навч.закл. – К.: Ін Юре, 2006. – 452 с.
12. Денисов Ю.А. Общая теория правонарушения и ответственности (социологический и юридический аспекты). Л., 1985. – С. 18, 56, 70.
13. Загальна теорія держави і права. / За ред. В.В.Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 312 с.
14. Закон України “Про адвокатуру” від 19.12.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - №9.
15. Закон України “Про колективні договори і угоди” від 27.03.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 24.
16. Закон України “Про Конституційний суд України” від 16.10.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №49.
17. Закон України “Про міліцію” від 20.12.1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №4.
18. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №24.
19. Закон України “Про нотаріат” від 02.09.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - №39.
20. Закон України “Про оплату праці” від 24.03.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №17.
21. Закон України “Про охорону праці” від 14.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №49.
22. Закон України “Про прокуратуру” від 05.11.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №53.
23. Закон України “Про Службу безпеки України” від 25.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - №27.
24. Закон України “Про судоустрій України” від 07.02.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - №27-28.
25. Закон України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” від 23.12.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. - №25.
26. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник.- К.: Кондор, 2006. – 477 с.
27. Ковалев Л.М. Правонарушение и закон //Правоведение. 1991. №1. - С. 25-31
28. Коваль Л.В. Адміністративне право України: Курс лекцій. – К.: Вентурі, 1998. – 208 с.
29. Кодекс Законів про працю України з постатейно систематизованими матеріалами // Упоряд. і наук. ред. В.М. Вакуленко. – К., 2001. – 514с.
30. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. –Додаток до № 51.
31. Козак З.Я. Правове регулювання охорони праці: Навч. посіб. – Л., 2003. – 169 с.
32. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
33. Конституційне право України // За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 1999. – 735 с.
34. Конституційне право України: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / За ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. – К.: Ін Юре, 2002.

35. Конституція незалежної України: навчальний посібник // За ред. В.Ф.Погорілка., Ю.С.Шемчушенка., В.О.Євдокимова. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, спілка юристів України, 2000. – 428 с
36. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30.
37. Котюк В.О. Теорія права: Курс лекцій. – К.: Вентурі, 1996. – 356 с.
38. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навч. посіб. – 4-те вид., випр. та доп. – К.: Атіка, 2006. – 568 с.
39. Кримінальне право України: Загальна та Особлива частина: Навчальний посібник. / В.О. Кузнецов, М.П. Стрельбицький, В.К. Гіжевський. – К.: Істина, 2005. – 380с.
40. Кримінальний кодекс України станом на 2 серпня 2004 р. – К.: Велес, 2004. – 152 с.
41. Лейст О Э. Понятие ответственности в теории права // Вестник МГУ. Серия право. 1994. – №1. - С. 51-59
42. Лунеев В.В. Тенденции преступности: мировые, региональные, российские // Государство и право. 1993. – №5. - С. 78-89
43. Малейн Н.С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность. - М., 1985. - С. 6-28, 130-152.
44. Підпригора О.А., Підпригора О.О. Право інтелектуальної власності України: Навч. посіб. для студ. юрид. вузів і факультетів ун-тів. – К., 1998. – 456 с.
45. Погребной И.М. Теория права: Учебное пособие. – Х.: Основа, 2003. - С. 96-115.
46. Прокопенко В.І. Трудове право України: Підручник. – 3-тє вид.- Х., 2002. – 604 с.
47. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. – К., 2001. – 236 с.
48. Рабінович П.М. Правовідносини // Українська радянська енциклопедія. Вид 2 Т.8-К., 1982.
49. Савченко А.В. Сучасне кримінальне право України: Курс лекцій/ А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, О.Ф. Штанько. – К.: Вид ПАЛИВОДА А.В., 2005. – 640с.
50. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с.

13. Інформаційні ресурси

13.1. Перелік основних сайтів в глобальній мережі Internet

13.1.1. Нормативно-правова інформація

1. Верховна рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/>. – Останній доступ : 2012.
2. Електронна бібліотека стандартів і нормативів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.e-gost.org.ua>. – Останній доступ : 2012.
3. Інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://liga.net>. – Останній доступ : 2012.
4. Інформаційний канал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://subscribe.ru>. – Останній доступ : 2012.
5. Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mtu.gov.ua>. – Останній доступ : 2012.
6. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>. – Останній доступ : 2012.
7. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>. – Останній доступ : 2012.
8. Новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.meta.ua>, <http://elvisti.com>. – Останній доступ : 2012.
9. Офіційний вісник України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ovu.com.ua>. – Останній доступ : 2012.

10. Правова бібліотека України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uapravo.net>. – Останній доступ : 2012.

11. Президент України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>. – Останній доступ : 2012.

12. Професійна юридична система [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>. – Останній доступ : 2012.

13. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>. – Останній доступ : 2012.

13.1.2. Віртуальні бібліотеки

14. Бібліотеки рефератів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ref.a.ua>, <http://referaty.com.ua>, <http://refsmarket.com.ua>, <http://www.ukrreferat.com>, <http://www.referatcentral.org.ua>, <http://www.5ballov.qip.ru>, <http://www.bankreferatov.ru>. – Останній доступ : 2012.

15. Віртуальні бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bookz.com.ua>, <http://www.e-lib.info>, <http://www.lib.ua-ru.net>, <http://www.erudition.ru>, <http://lib.meta.ua>, <http://studentam.kiev.ua>. – Останній доступ : 2012.

16. Державна архівна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua>. – Останній доступ : 2012.

17. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>. – Останній доступ : 2012.

18. Національна парламентська бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nplu.org>. – Останній доступ : 2012.

19. Наукова бібліотека "Буковина" (економіка, менеджмент, маркетинг, фінанси, право, облік і аудит) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.buklib.net>. – Останній доступ : 2012.

20. Російська вільна енциклопедія „Вікіпедія” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org>. – Останній доступ : 2012.

21. Словники та енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru>. – Останній доступ : 2012.

22. Українська вільна енциклопедія „Вікіпедія” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>. – Останній доступ : 2012.